

En ontologisk begreppsbestämning av begreppet 'handling' ur ett vårdvetenskapligt perspektiv

ANETTE TAST

HVM, tf biträdande avdelningsskötare

Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier
Vasa centralsjukhus

YVONNE HILLI

HVD, professor, docent

Nord universitet. Fakultet for sykepleie og helsevitenskap
Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier

ABSTRAKT

Studiens syfte var att göra en ontologisk väsensbestämning av begreppet 'handling' och att beskriva hur 'handling' blir evident i vårdandet. Det teoretiska perspektivet utgår från den caritativa vårdteorin inom vårdvetenskapen. Studiens forskningsansats är ontologisk begreppsbestämning med hermeneutisk tolkning. En etymologisk och semantisk analys gjordes. Begreppet granskades i 12 ordböcker utgivna åren 1850–1998. 'Handlingens' ontologiska väsen presenteras i en tentativ modell genom att gestalta *handling som det sanningslika*, *handling som etisk akt* och *handling som handens gärningar*. 'Handlingen' utgår från värdegrunden, ethoset, det som människan uppfattar som det sanningslika och synliggörs i hållningen och 'handlingarna', i *den etiska akten* och genom *handens gärningar*. Den evidenta 'handlingen' är etisk och estetisk och den bär vittnesbörd om det sanningslika, det goda och det sköna.

Nyckelord: begreppsbestämning, ethos, handling, hermeneutik, vårdvetenskap

ABSTRACT

An ontological concept determination of the concept 'action' from a caring science perspective

*Anette Tast, MNSc, Acting Assistant Head Nurse
Yvonne Hilli, PhD, Professor, Adjunct professor*

The aim of this study was to determine the ontological substance of the concept 'action' and to describe how it becomes evident in caring. The theoretical perspective was based on caritative caring science. The methodological approach was an ontological concept determination along with hermeneutic interpretation. Etymological and semantic analyses were conducted by studying 12 dictionaries published between 1850–1998. The ontological substance of 'action' is presented in a tentative model that reflects *action as the truthful*, *action as an ethical act* and *action as the deeds of the hands*. The act emanates from the basic values, the ethos and from what is perceived to be truthful. It is shown in the manner of conduct and deeds, i.e. in *the ethical act* and through *the deeds of the hands*. The 'action' of evidence is ethical and aesthetic and bears testimony of the truthful, the good and the beautiful.

Key words: action, caring science, concept determination, ethos, hermeneutics

Vad vet vi sedan tidigare?

- Sjukskötares hållning och handlingar får konsekvenser för patientens upplevelse av vårdandet, hälsa och lidande.
- Bemötandet är en handling och en viktig del av ett professionellt förhållningssätt.
- Ett dåligt bemötande kan ge en negativ upplevelse trots adekvat vård.

Vad nytt tillför studien?

- Handlingen utgår från värdegrunden, ethoset, det som människan uppfattar som det sanningslika och synliggörs i sättet att vara, i hållningen, i den etiska akten och genom handens gärningar.
- Handling innebär mycket mera än ett görande och utförande av olika uppgifter och vårdåtgärder.

Varför har studien för klinisk praxis och vårdutbildningen?

- Frågor gällande värdegrunden bör lyftas fram inom vårdutbildningen och i klinisk praxis för att medvetandegöra studerande och sjukskötare om handlingens innebörd och konsekvenser.
- För att upprätthålla etisk kompetens är det viktigt att kontinuerligt reflektera kring värdegrunden och etiska frågor i vårdutbildningen och i klinisk praxis.
- Resultatet kan utgöra ett underlag för reflektion kring etisk medvetenhet och som grund för utbildning och fortbildning.

Studiens utgångspunkter

Vad innebär begreppet 'handling' i djup mening och vad är dess substans? Tidigare studier visar att ett gott och respektfullt bemötande har en positiv effekt på patienters välbefinnande och påverkar deras upplevda hälsa (Canterell & Matula 2009, Wessel 2013, Ozolins 2015). Ett dåligt bemötande och upplevd kränkning kan leda till ett lidande för patienten och kan äventyra patientsäkerheten. Ett dåligt bemötande kan ge en negativ upplevelse trots adekvat vård. Orsaker till dåligt bemötande förklaras ofta med strukturella faktorer, bristande kommunikationsförmåga samt attityder (Wessel m.fl. 2013). Bemötandet är en handling och en viktig del av det professionella förhållningssättet. Wallinvirta (2011) lyfter fram att vårdares vilja och förmåga handlar om något mera än att utföra uppgifter, om mycket mera än att fungera utifrån ett görande. Vårdare som utför handlingar som endast stöder en uppgiftscentrerad vård har ett mera eller mindre undvikande förhållningssätt till

att stanna upp inför patientens djupa smärta. Sjukskötare utför dagligen olika arbetsuppgifter och handlingar som kräver ett gott handlag. Studerande förväntas ha en god handlingsberedskap när de får sin examen. För att hantera olika situationer krävs handlingskraft men vad är det som gör att sjukskötare väljer att agera och handla på olika sätt? Betyder 'handling' endast att utföra olika uppgifter eller kan det handla om något mera, något djupare?

På ontologisk nivå beskrivs 'handling' som en etisk akt där kärleken yttrar sig i ord, ton och via händer (Thorkildsen m.fl. 2013). Etisk vård som bekräftar patienten och icke-etisk vård som kränker patientens värdighet beskrivs i flera studier (Arman 2007, Arman & Rehnsfeldt 2007, Heijkensköld m.fl. 2010, Lindwall m.fl. 2012, Karlsson m.fl. 2013, Wessel m.fl. 2013). Handlingar som bekräftar patientens värdighet är att lyssna, ge tid, vara närvarande, visa uppmärksamhet, trösta, inge mod och hopp (Arman 2007, Arman & Rehnsfeldt 2007, Canterell & Matula 2009, Heijkensköld m.fl.

2010, Lindwall m.fl. 2012, Karlsson m.fl. 2013). Beröring är en konkret vårdande handling som befrämjar hälsa, ger välbefinnande och lindrar lidande (Ozolins m.fl. 2015). Kränkande handlingar beskrivs bl.a. som respektlöshet, nonchalans och likgiltighet (Heijkensköld m.fl. 2010, Lindwall m.fl. 2012, Karlsson m.fl. 2013, Wessel m.fl. 2013).

Tidigare studier visar att sjukskötares hållning och handlingar får konsekvenser för patienters upplevelse av det goda vårdandet, hälsa och lidande. Det är viktigt ur ett vårdvetenskapligt perspektiv att beskriva 'handlingens' ontologiska väsen och att synliggöra hur 'handling' blir evident i vårdandet. Litteratursökningen visade att det finns sparsamt med studier som beskriver 'handling' på ontologisk nivå, vilket motiverar grundforskning i denna studie.

Syfte

Syftet med studien var att fördjupa förståelsen av begreppet 'handling', d.v.s. att upptäcka *handlingens ontologiska väsen* ur ett vårdvetenskapligt perspektiv.

Följande frågor söktes svar på:

1. Vad innebär begreppet 'handling'?
2. Hur blir begreppet 'handling' synligt och evident i vårdandet?

Metodologi och metoder

I studien användes en del av Erikssons begreppsbestämningsmodell (2010), den ontologiska begreppsbestämningen, vilket innebär att klargöra begreppets meningsinnehåll, dess väsen och substans. I den ontologiska begreppsbestämningen ingår metoderna etymologisk och semantisk analys. I den etymologiska analysen utforskades begreppets ursprung. I den semantiska analysen granskades 12 ordböcker för att undersöka begreppets genes och metamorfos under åren

1850–1998. En synonymtablå som beskriver begreppets olika betydelser och förändringar över tid uppgjordes. För den fortsatta analysen valdes 13 begrepp från synonymtablå, de begrepp som hade mer än 40 % bindning (Koort 1975, Sivonen m.fl. 2010). Varje begrepps etymologi granskades och för varje begrepp uppgjordes en synonymtablå genom att använda samma ordböcker som tidigare. Utgående ifrån synonymtablåerna gjordes en diskriminationsmatris och en korrelationsberäkning. Ett betydelsefält över begreppsfamiljerna framträdde.

Vid tolkningen fördes en dialog med ordböcker, det teoretiska perspektivet och tidigare forskning. Enligt Gadamer (1999) sker tolkningen alltid genom att tolkarens horisont och förförståelse smälter samman med textens horisont, en s.k. horisontsammanmältning sker. Tolkningen sker genom en rörelse mellan de olika delarna, del och helhet, vilket leder till ny förståelse och helhet. Helheten som förankrats i det teoretiska perspektivet föregår delarna och delarna förstås i relation till helheten. I tolkningsakten blir tolkningen mera än en metod, vilket innebär att ha en grundhållning av öppenhet. Sanningssökandet handlar om att igenkänna det som har mening ur ett vårdvetenskapligt perspektiv och att synliggöra det sanningslika.

Forskningsetiska rättesnören

I alla delar av studien har forskningsetiska principer och anvisningar för god vetenskaplig praxis iakttagits för att garantera trovärdighet och giltighet (TENK 2012). I studien användes ordböcker som informationskällor och de valdes med avsikt att ge en så bred och nyanserad bild av begreppet 'handling' som möjligt. Ordböckerna representerar en tidsperiod på ca 150 år och är skrivna av olika författare. Resultatet har redovisats sanningsenligt och strävan har varit att presentera tolkningarna så att läsaren kan följa resonemanget.

Teoretiskt perspektiv

Studiens teoretiska perspektiv utgår från vårdvetenskapens ethos, kärleks- och barmhärtighetstanken, caritasmotivet, samt aktningen för människans absoluta helighet och värdighet (Eriksson 2003, Hilli & Eriksson 2017). Grundvärden utgör kulturens innersta kärna, dess ethos. Ethoset framtonar i människans sätt att vara och blir synligt och evident i hållningen, en anda av kärlek, aktning och ansvar. Denna värdegrund finns innesluten i människans innersta rum och utgör motiv och drivkraft för vårdandet. Att bejaka sitt ethos, sin kallelse, är att följa ett inre ”bör” som står utanför alla yttre etiska regelverk. När ethos genom bildning blir en inre etik kommer handlingarna av sig själva och inte utgående från yttre påbud (Hilli 2007, Hilli & Eriksson 2017). Caritas och claritas (som betecknar ljus och glans) hör samman och utgör en kraftkälla. När människan blir bärare av ett sant ethos får hen en form av claritas, en utstrålning som vittnar om en inre kraft och glädje. Att bejaka sitt ethos innebär att vara lyhörd inför det egna hjärtats röst (Eriksson 2003).

Den historiska ”huvud-hjärta-hand”-modellen (Pestalozzi, 1746–1827) som tidigare använts av Eriksson m.fl. (1999) för att gestalta vårdandets evidens, användes som förståelsehorisont i denna studie. ”Huvudet”, som symboliserar det vetenskapliga och logiska, strävar efter det sanningslika, ”handen” eftersträvar det sköna, estetiska och hjärtat strävar efter det goda, det etiska. Det som vi upplever som sanningslikt och gott i relation till vår kunskap om verkligheten leder till ett meningsfullt handlande (Eriksson m.fl. 1999, Eriksson 2003). Resultatet från begreppsbestämningen fick en teoriladdning genom att spegla det mot studiens teoretiska perspektiv och tidigare forskning. Modellen visar väg för vad begreppet 'handling' kan innebära som det sanningslika, det sköna och det goda och hur begreppet 'handling' blir sanningslikt, estetiskt och etiskt, evident i vårdandet.

Resultat och diskussion

Ontologisk väsensbestämning av begreppet 'handling'

Etymologiskt härstammar begreppet 'handling' från fornsvenskans *band(e)ling(b)* och tyskans *bandeln*. 'Handla' anges som motsvarande betydelse till 'handling' (SAOB 1930). Som synonymer till 'handla' anges *vidröra, bantera, behandla* och *förbandla* (Hellqvist 1980). I diskriminationsparadigmet framträdde fyra begreppsfamiljer med olika betydelsedimensioner: *handling som akt, gärning, intrig* och *aktion*. Begreppsfamiljen *handling som akt* bildas av begreppen *dokument, urkund* och *ceremoni*. Begreppsfamiljen *handling som gärning* bildas av begreppen *verk, företag, förrättning, dåd* och *bedrift*. *Handling som aktion* och *intrig* består endast av ett huvudord och står utanför de två övriga begreppsfamiljerna.

Handling som akt har en inre och yttre dimension. Aktens inre dimension kan tolkas som en inre handling hos människans andliga väsen (Dalín 1850), en handling där möjlighet övergår till verklighet (SAOB 1898) och är en yttring av en viss egenskap. Synonymerna *avsikt, syfte* och *mening* berättar om att det finns ett inre motiv som driver handlingen. En ceremoni avspeglar aktens inre dimension, en *helig* och *bögtidlig handling*. Dokument och urkund är *skriftliga handlingar*, yttre *bevis* som bär *vittnesbörd* om aktens inre dimension, en saks eller handlingens sannfärdighet och kan användas som *rättesnöre* och *förebild*. Aktens yttre dimension visar sig genom *artighetsbetygelser, etikett, takt* och *god ton*. *Formaliteter* kan även upplevas som tomma formaliteter, *krus* och *fjäsk*. Akt innehåller även synonymerna *uppmärksamhet, omsorg* och *vård*.

Handling som gärning har också en inre och yttre dimension. Synonymen *kall* beskriver gärningens inre dimension. Sinnelaget bevisas i eller med ord och gärningar (SAOB

1929). Synonymerna *göromål*, *åtgärd* och *verksamhet* berättar om ett görande, ett utförande av olika *sysslor* och *uppgifter*. Gärningens yttre och formella dimension kan antas beskrivas av synonymerna *arbete*, *yrke* och *tjänst*, en yttre plikt. Arbetet kan resultera i ett *bastverk* eller ett *mästerverk*. Synonymerna *skapelse* och *vetenskap*, berättar om ett skapande och kreativitet, en estetisk och teoretisk dimension. Dåd betyder ursprungligen ett *ridderligt handlingssätt*, *god egenkap*, *dygd*, *välgärning* och *gåva* (Hellqvist 1980). Dåd och bedrift kan vara en *hjaltemodig* etisk gärning. Gärningen kan också vara en icke-etisk handling, en *missgärning* eller ett *illdåd*. *Handling som aktion* är ett yttre *agerande*, ett *ingripande* utifrån i en *verksamhet*, som kan vara en etisk eller en icke-etisk 'handling' beroende av vad som driver aktören. *Handling som intrig* betyder ursprungligen *illgrepp* (Hellqvist 1980). Att *intrigera* kan vara ett *listigt* och försåtligt *agerande*, ett *rävspel*. *Händelseförloppet* kännetecknas av *bedrägeri* och *manipulation*, det blir ett falskt, ont och fult *maktspel*.

Den nya förståelsen – handling som det sanningslika, det goda och det sköna

Resultatet speglades mot studiens teoretiska perspektiv och tidigare forskning. För att synliggöra begreppet, 'handling', och dess evidens i vårdandet användes "huvud-hjärta-hand"-modellen som förståelsehorisont. Den nya förståelsen frystes till en stillbild, en tentativ modell (figur 1).

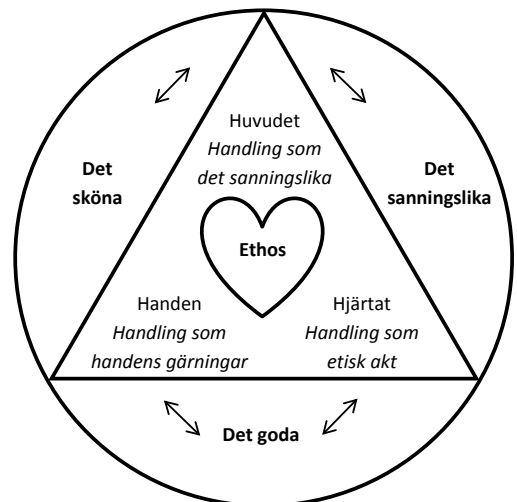
Handling som det sanningslika – huvudet

Handlingens motiv får sin mening genom kärleks- och barmhärtighetstanken och aktningen för människans absoluta värdighet och okränkbarhet, dess ethos (Eriksson 2003). Värdegrunden finns innesluten i människans innersta rum och utgör motiv och drivkraft för vårdandet (Hilli 2007). Kallet utgör gärningens inre dimension och

innebär att visa sitt intresse och engagemang, genom gärning bevisar man sitt sinne med ord och i gärningar (SAOB 1929).

Genom att ha det sanningslika som rättesnöre förverkligas ett etiskt och estetiskt vårdande, m.a.o. vårdandet blir evident. Aktens inre dimension bär vittnesbörd om vårdvetenskapens ethos, d.v.s. bevisar handlingens sanningsenlighet och utgör ett rättesnöre för den evidenta handlingen. Gadamer (1999) betonar att till praxis hör att välja, att bestämma sig för något och mot något, vilket förutsätter engagemang och är sålunda en aktiv handling. 'Handling' kan beskrivas som en viljeakt och en valhandling där värdegrunden blir personliggjord och synlig i hållningen och handlingen (Hilli 2007).

I Gadamers (1999) förståelsebegrepp ingår en inre tillägnelse och en yttre tillämpning, vilket betyder att om förståelsen inte omsätts i handling sker ingen förståelse. Förståelse och bildning kan ses som kärnan i att utbilda professionella sjukskötare. En förståelse som blir evident i handling, hållning och gärningar (Sandvik m.fl. 2014). Sjukskötarens

Figur 1. Handlingens väsen, en tentativ modell.

kompetens kännetecknas bl.a. av att kunna omsätta teori i praxis genom ett gott handlag, ett kritiskt tänkande, kommunikativa färdigheter och att kunna skapa en vårdande relation. Kompetensen förutsätter en inre och yttre motivation, som utvecklas genom erfarenhet i stödjande arbetsmiljöer. En professionell sjukskötare arbetar tryggt, säkert och holistiskt (Smith 2012). Sjukskötares kompetensnivå har samband med patientsäkerhet och korrelerar med minskad risk för patientdödlighet på sjukhus (Aiken m.fl. 2014). I den evidenta handlingen vill och väljer sjukskötaren att ta vara på möjligheten att förverkliga det sanningslika, det goda och det sköna. När ethos genom bildning blir en inre etik kommer handlingarna av sig själva och inte utgående från yttre påbud (Hilli 2007). Genom ett tillägnat ethos kan människan gå från ”ord till handling”.

Handling som etisk akt – hjärtat

Ethos och etik hör samman och yttrar sig i hållningen, den etiska akten. I den etiska akten blir handlingen evident genom en viljetrytning, där människan väljer att ta ansvar. Ansvar är en handling som innefattar vilja, förmåga och val mellan sannolika möjligheter. Ansvar som omdöme ses som en inre handling i människans medvetande då hen gör en urskiljning och ett värdesättande av det som är gott genom att bejaka eller förkasta det (Wallinvirta 2011). Kärleken kan inte gripas eller tvingas, den visar sig tyst och osynligt, i hållningen. Kärlekens grundhållning erbjuder en kreativ kraft att handla. I den etiska akten synliggörs kärleken genom spontanitet och engagemang och blir evident genom konkreta vårdande handlingar, i ord och ton, i blicken och via händer, m.a.o. vård och omsorg (Thorkildsen m.fl. 2013). Att möta människan med aktning och respekt innebär att se det heliga i människan och är på djupet en helig och högtidlig ceremoni, en etisk akt, som uttrycker värnandet om den enskilda människans värdighet (Eriksson

2003). Symbolhandlingar som att ge ”det lilla extra” bekräftar och bevarar människans värdighet (Arman & Rehnsfeldt 2007). Att visa äkta uppmärksamhet innebär att lyssna till den andras berättelse, även det outtalade, ett sant försök att dela situationen, en närvarohållning (Canterell & Matula 2009, Lindwall m.fl. 2012). Genom bekräftelse i hållning, ord och handling visar sjukskötaren att hen sett och tagit emot patientens berättelse. När sjukskötaren inbjuder patienten till en vårdande relation och visar i sin hållning att ”jag finns här för dig”, bär detta vittnesbörd om en godhet som har kraft att lindra känslan av ensamhet och lidande (Arman 2007). Den etiska hållningen och det grundmotiv som styr vårdandet avgör om sjukskötaren lyckas vidröra patientens innersta rum för att sätta i gång en hälsorörelse så att patienten kan uppleva en känsla av enhet. Ethoset framtonar i människans sätt att vara och blir synligt och evident i hållningen, en anda av kärlek, aktning och ansvar. Kärleks- och barmhärtighetsmotivet innebär att vilja den andra väl, en helig och bärande kraft som utgör källan till kraften som helar. Då människan följer hjärtats röst och är avgjord för sin sak utstrålar hen glädje, harmoni och ljus. Detta visar sig i takt och ton, i andan som skapas i det yttre eller abstrakta rummet där människor möts (Hilli 2007). När människan blir bärare av ett sant ethos genomsyras hen av claritas, en utstrålning, som vittnar om glädje och en inre kraft (Eriksson 2003).

Handling som bandens gärningar – banden

Handlingens inre dimension visar sig genom handens gärningar, ett görande, ett utförande av olika uppgifter och åtgärder. Den yttre formella plikten utgörs av det som yrket förutsätter. Genom handens gärningar bevisas sinnenlagets i handling. Handens gärning kan vara en välgärning, en gåva då den bär på en god egenskap. En hjältemo-

dig person handlar villkorslöst utgående från sitt ethos, sitt inre kall. Hjältomodiga gärningar är minnesvärda handlingar som visar på handlingskraft. Handlingarna kan vara enstaka bedrifter som t.ex. livräddande åtgärder. Vardagshjältar är personer som genom enkla gärningar gör minnesvärda handlingar som inger tröst, hopp och mod. Enkla handlingar är t.ex. att fråga: Hur mår du? Hur har du det? (Canterell & Matula 2009, Arman & Rehnsfeldt 2007). Via händernas beröring kan sjukskötare både bekräfta och trösta patienter (Canterell & Matula 2009, Ozolins m.fl. 2015). En respekt- och taktfull beröring får patienter att känna sig närvarande och förankrade i en meningsfull gemenskap. Genom vårdande beröring skapas ett utrymme där patienten kan ta emot vård, som har kraft att lindra lidande. Icke-vårdande beröring kan upplevas skrämmande och förorsaka eller förvärra lidandet för patienten (Ozolins m.fl. 2015). Det finns hjältomodiga vårdare som har handlingskraft och mod att agera vid etiska dilemman, t.ex. när patienters värdighet kränks (Karlsson m.fl. 2013). Handens gärningar kan vara missgärningar, om patienters värdighet kränks genom att t.ex. bemötas som objekt, inte respektera deras vilja, minskad självbestämmanderätt och bristande integritet. Missgärningar kan vara att patienter bemöts med likgiltighet och nonchalans eller att sjukskötare medvetet eller omedvetet utövar maktmissbruk (Lindwall m.fl. 2012, Karlsson m.fl. 2013, Wessel 2013). Dyliga illgärningar skapar kraftlöshet i vårdandet och "dödar" det sanningslika, det goda och det sköna. 'Handling' som handens gärningar erbjuder en möjlighet att verkliggöra det sanningslika, det goda och det sköna.

Studiens giltighet och trovärdighet

I studien användes 12 ordböcker som informationskällor och de valdes med avsikt att ge en så bred och nyanserad bild av be-

greppet 'handling' som möjligt. Ordböckerna, författade av ansedda språkvetare (1850–1998), representerar en tidsperiod på ca 150 år. Vid en granskning av SAOL (2015) konstaterades att inga nya synonymer för 'handling' har tillkommit.

Slutsatser

Handlingen utgår från värdegrunden, ethoset, det som människan uppfattar som det sanningslika, och utgör motiv och drivkraft för gärningen. Handlingen synliggörs i sätet att vara, i hållningen, i den etiska akten och genom handens gärningar. Att bli medveten om värdegrunden är en personlig viljeakt och valhandling, något människan tillägnar sig. En sjukskötare som tillägnat sig vårdvetenskapens ethos utstrålar välvilja och vänlighet. Hen har en inre kraft och förmåga att skapa en anda av värme, ljus och glädje. Den vårdande handlingen blir synlig och evident när den är etisk och estetisk och bär vittnesbörd om det sanningslika, det goda och det sköna. Sjukskötares hållning och handlingar får konsekvenser för patienters upplevelse av vårdandet, hälsa och lidande. I vårdandet behövs hjältomodiga sjukskötare som utför välgärningar och minnesvärda handlingar och som har mod att vara sjukskötare, att se och bekräfta patienten i hållning och handlingar. Handling är mycket mera än ett görande och utförande av olika vårdåtgärder. Det föranleder att frågor gällande värdegrunden bör lyftas fram inom vårdutbildningen. Vårdutbildningen är inte enbart en kompetensgivande utbildning utan framförallt en bildningsprocess, där både intellektets och hjärtats bildning bör vara i fokus. Sjukskötare som tillägnat sig värdegrunden, ethoset, blir kulturbärare och handlingarna blir synliga och evidenta i kulturen som de skapar. De studerande behöver goda förebilder i form av kulturbärare både inom lärarkåren och bland kliniska handledare ute i vårdpraxis för att utvecklas både professi-

onellt och personligt. För att upprätthålla en etisk kompetens inom yrkeskåren är det viktigt att kontinuerligt reflektera kring värdegrunden och etiska frågeställningar.

Tack

Tack till Sjuksköterskeföreningen i Finland rf för stipendium och till Vasa central-sjukhus för beviljad tjänstledighet.

REFERENSER

- Aiken L., Sloan D.M., Bruyneel L., Van den Heede K., Griffiths P., Busse R., Diomidous M., Kinnunen J., Kózka M., Lesaffre E., McHugh M.D., Moreno-Casbas M.T., Rafferty A.M., Schwendimann R., Scott A.P., Tishelman C., van Achberg T. & Sermus W. (2014) Nurse staffing and education and hospital mortality in nine European countries: a retrospective observational study. *Lancet* **383**(9931), 1824–1830.
- Arman M. 2007. Bearing witness: An existential position of caring. *Contemporary Nurse* **27**(1), 84–93.
- Arman M. & Rehnfeldt A. (2007) The 'little extra' that alleviates suffering. *Nursing Ethics* **14**(3), 372–386.
- Bredenhof Heijkenskjöld K., Ekstedt M. & Lindwall L. (2010) The patient's dignity from the nurse's perspective. *Nursing Ethics* **17**(3), 313–324.
- Cantrell M.A. & Matula C. (2009) The Meaning of Comfort for Pediatric Patients With Cancer. *Oncology Nursing Forum* **36**(6), 303–309.
- Dalin A.F. (1850) *Ordbok öfver svenska språket*. Del 1: A–K. Författarens förlag, Stockholm.
- Eriksson K., Nordman T. & Myllymäki I. (1999) *Den trojanska bästen. Evidensbaserat vårdande och vårdarbete ur ett vårdvetenskapligt perspektiv*. Rapport 1. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Helsingfors universitetscentralsjukhus, Vasa sjukvårdsdistrikt skn, Vasa.
- Eriksson K. (2003) Ethos. I: Eriksson K. & Lindström U.Å. red. *Gryning II. Klinisk vårdvetenskap*. Åbo Akademi, Vasa, 21–33.
- Eriksson K. (2010) Concept determination as a part of the development of knowledge in caring science. *Scandinavian Journal of Caring Science* **24**(1), 2–11.
- Gadamer H-G. (1999) *Truth and Method*. 2nd ed. Continuum, New York.
- Hellqvist E. (1980) *Svensk etymologisk ordbok*. Första bandet: A–N. 3:e upplagan, 6:e tryckningen. Gleerups förlag, Malmö.
- Hilli Y. (2007) *Hemmet som ethos*. Diss.: Åbo Akademi. Åbo Akademi förlag, Åbo.
- Hilli Y. & Eriksson K. (2017) The home as ethos of caring: A concept determination. *Nursing Ethics*, DOI: 10.1177/0969733017118395.
- Karlsson M., Karlsson C., Barbosa da Silva A., Berggren I. & Söderlund M. (2013) Community nurses' experience of ethical problems in end-of-life care in the patient's own home. *Scandinavian Journal of Caring Science* **27**(4), 831–838.
- Koort P. (1975) *Semantisk analys och konfigurationsanalys. Två hermeneutiska metoder*. Studentlitteratur, Lund.
- Lindwall L., Boussaid L., Kulzer S. & Wigerblad Å. (2012) Patient dignity in psychiatric nursing practice. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* **19**(7), 569–576.
- Ozolins L., Hörberg U. & Dahlberg K. (2015) Caring touch - patients'experiences in an antroposopic clinical context. *Scandinavian Journal of Caring Science* **29**(4), 834–842.
- Pestalozzi JH. <http://www.jhpestalozzi.org/> (19.2.2017)
- Svenska Akademien (1898, 1929, 1930) *Svenska Akademiens ordbok*. Gleerups, Lund.
- Svenska Akademien *Ordlista* (2015) <https://svenska.se> (19.2.2016)
- Sandvik A-H., Eriksson K. & Hilli Y. (2015) Understanding and becoming – the heart of the matter in nurse education. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* **29**(1), 62–72.
- Sivonen K., Kasén A. & Eriksson K. (2010) Semantic analysis according to Peep Koort – a substance oriented research methodology. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* **24**(1), 12–20.
- Smith S.A. (2012) Nurse competence: a concept analysis. *International Journal of Nursing Knowledge* **23**(3), 172–182.
- Tast A. (2017) Från ord till handling. En ontologisk begreppsbestämning av begreppet 'handling' ur ett vårdvetenskapligt perspektiv. Master's Thesis.: Åbo Akademi, Vasa.
- TENK (2012) *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland*. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf (6.2.2017)

ANSVAR SOMRÅDEN

Artikeln är skriven utgående från Tasts magisteravhandling (2017). Hilli har varit handledare för Tast under hela processen och ansvarat för artikelns design. Artikeln har skrivits i nära samarbete och båda författarna är överens om innehållet.

- Thorkildsen K.M., Eriksson K. & Råholm M-B. (2013) The substance of love when encountering suffering: an interpretative research synthesis with an abductive approach. *Scandinavian Journal of Caring Science* **27**(2), 449–459.
- Wallinvirta E. (2011) *Ansvar som klangbotten i vårdandets menings-sammanhang*. Diss.: Åbo Akademi. Åbo akademis förlag, Åbo.
- Wessel M., Helgesson G., Olsson D., Juth N., Alexanderson K. & Lynøe N. (2013) When do patients feel wronged? Empirical study of sick-listed patients' experiences with healthcare encounters. *European Journal of Public Health* **23**(2), 230–235.

Anette Tast, HVM, tf biträdande avdelningsskötare, Vasa centralsjukhus, Sandviksgatan 2-4, 65130 Vasa, anette.tast@vshp.fi

Yvonne Hilli, HVD, professor, Nord universitet, Universitetsalléen 11, 8026 Bodø, Norge, yvonne.hilli@nord.no